

Múltunk vallatója

Beszélgetés Mocsár Gáborral

Mocsár Gábor portréja
(Fotó: Horváth Dezső — KS-reprodukció)

A csönd és a magány beszédes szigete Mocsár Gábor József Attila-díjas író szegedi lakása. Könyvek, történelmi dokumentumok, kéziratok mindenütt. Ablakai a forgalmas körútra nyílnak az aranylő őszben. Vadgerle kopog a párkányon. Az író föláll, és búzáat szór a madárnak. Gondolom, a Debrecen kör-

nyéki tanyavilágot idézi számára az idilli hangulat. A gyerekkort, amelynek számos motívuma markánsan rajzolódott ki nemrég megjelent kötetének, az ... *Eleitől fogva* művének lapjain. Portréjának fölillantása elképzelhetetlen a szülőföld megidézése nélkül.

— A Debrecen környéki erdős tanyavilágban születtem. Ez a szétszórt erdős vidék az ország leggyönyörűbb tája. Engem most már felnőttként itt-ott a finn tájakra emlékeztet. Ezerarcú földnek is nevezhetném, ahol nevelkedtem, ahol iskolába jártam a szokottnál korábban. Ötéves koromban ugyanis már engedtek szüleim a tanyasi tanító elé. Kilométereket gyalogoltam, ám a táskámban csak egy-két könyv volt, meg az elmaradhatatlan palatábla, palavessző. Apám korai halála miatt szegény édesanyám nevelt három testvéremmel együtt. Igen szegények voltunk. A tanító biztatására azután jelentkeztem a tanítóképzőbe, de még válszra sem méltattak. Elsősorban a tanítók, az egyházhoz közelálló gyermekeiket vették föl. Anyám azonban nem hagyta annyiban. Előteremtette a tanuláshoz szükséges pénzt. Így végeztem el Debrecenben a fémipari tanonciskolát, azután géplakatosként Diósgyőrben helyezkedtem el. A háborús években pedig egyik gyárból a másikban vándoroltam.

„Mindent az édesanyámnak köszönhetek.” — mondja emlékező szeretettel az író, miközben a gyermekkor tájait, embereit és történeteit idézi. A II. világháború számára nem csak a megpróbáltatás éveit jelentette, hanem hatalmas tapasztalatot, élményanyagot is. Ez kapott most írói megfogalmazást a siker-könyvben, az ... *Eleitől fogva* című kötetében.

Az egykori vasesztergályosból a felszabadulás után újságíró lett Debrecenben, Győrött, majd a Szabad Népnél, később jelentős író, akinek egyre-másra jelentek meg a fajsúlyos kötetei.

Ma két város vallja magáénak Mocsár Gábor. A szeretett Debrecen, és az őt 1964-ben befogadó Tisza-parti város, Szeged. Könyveinek sokaságában ami föltűnő: írói sokarcúsága. Dráma, regény, novella, tárcsa egyaránt kikerült keze alól, nem szólva újságírói munkásságáról, termékeiről, a riportokról és a publicisztikai cikkekről. Mondani szokás, hogy az író választott témája minősíti. Vajon miből táplálkozik téma- és műfajgazdagsága?

— Egyetlen műfaj mellett sem köteleztem el magam, mindig is a kifejezés sokszínűségét, gazdagságát szerettem. Már kezdő íróként is novellák, tárcák, riportok, publicisztikák kerültek ki a tollam alól, majd novellát, drámát, regényt és szatírárt váltogattam egymással. A témát mindenkor különleges élethelyzetemből merítettem.

— A *Fecskék és Miatyánk*, a *Pávattól*, a *Kerek egymillió* sajátos hangvételű szatírákötetek. Honnan ez az írói magatartás?

— Sokan csak a társadalom fonák ábrázolását vélték föl-

fedezni ezekben az írásokban. Kritikusaim ma már hajlanak afelé, hogy ez egyféle látásmód egzakt kifejezése, vagyis hogy a szatíra nem más, mint a pontosságra, fegyelemre törekvő írói magatartás eszköze. A szatíra szerintem nemcsak a dolgok fonákja, hanem a társadalmi mozgásnak ironikus szemmel való megfigyelése, tükrözése.

Írói vallomáshoz föltétlenül hozzátartozik egy másik kérdés is. Vajon mit jelentett az elmúlt két évtizedben Mocsár Gábornak Szeged?

— Biztos nyugalmat az írói munkához, és elszántságot, hogy minden célkitűzésemet végrehajtsam. Amikor Szegedre kerültem, megfogadtam, hogy évenként leteszek egy könyvet az asztalra. Túl is teljesítettem a tervet. Nyugodt szívvel mondhatom, Szeged a műhelyem szerves része. A Magyarország felfedezése sorozat első köteteként jelent meg az *Égő arany*, amely az olaj, a földgáz regénye, de erről a tájról való számos más kötetem is. Persze Debrecenről sem feledkeztem meg. *Déliábrájaim városa* nemcsak városmonográfia, hanem önéletrajzi vallomás is.

— Az író vagy a történelmet kérdezzem a ... *Eleitől fogva* című regény kapcsán?

— A történet valóságához nem férhet kétség: történelmi munkák, visszaemlékezések egész garmadát tanulmányoztam át, mielőtt megírtam a könyvet. A forrásmunkákban sokszor egymásnak ellentmondó dolgokat találtam. Éppen ezért hazai és külföldi visszaemlékezők írásai alapján igyekeztem kinyomozni a tényleges eseményeket. Tudom nagyon jól, hogy történelmet írtam, de ez nem nélkülözhetette az írói képzeletet, az események plasztikus bemutatását. A kritika elismerően fogadta a kötetet. Soha ennyi levelet nem kaptam, mint éppen ennek a könyvemnek a megjelenése után. Egykori katonák, történészek, értelmiségiek igazolták törekvésem lényegét. Nemzeti történetünk ábrázolása, elkötelezett bemutatása fontos és időszerű követelmény. Különben is az I. magyar hadseregről nem íródott még ilyen föltárási jellegű munka.

Hadd vessem közbe, a siker kulcsa bizonyára a történelmi események iránti érzékenységben keresendő. Az előzmények: *Gyémántper*, *A város és a fejedelem*.

— Szívesen foglalkozom történelmi eseményekkel. Sőt mindjárt hozzátesszem, folytatásként már írom a ... *Minden időben* című kötetet. A felszabadulástól 1957-ig követem nyomom a magam sorsát és a társadalmi események alakulását. Ha volna erőm, szívesen írnék a Bocskai-féle szabadságharcról is egy nagyobb lélegzetű munkát. Most azonban dokumentumokat gyűjtök új munkámhoz, hogy mind árnyaltabb és tárgyilagosabb képet rajzolhassak az ötvenes évek időszakáról. Mindarról, amit ma már történelemként tartunk számon.

Legjobb íróink közéleti szenvedélye munkái benne. Mocsár Gábor ablakából egész Magyarországra látni.

POLNER ZOLTÁN

Viktor Szoszora

Erdei alkonyat

Lepihenhet a bolyban a hangyacsalád.
Elenyészik az ekhó.
Csalogány dala lakja e sok kupolát?
Vagy a póri kakukkszó?

Milyen ó muzikus siratódala száll
a szúnyog-fuvolákról?
Nem ői álomi rém, ha tetődre kiáll
a cicád s lenyivákol.

Idehallik a darvak, e guszla-szavú
madarak sűrű krú-ja,
e nem emberi kórus olyan szomorú,
s olyan édes a búja.

Sietős soraink — temetői világ,
csupa dics, csupa tüske.
Haloványul-elalszik a vörben a láng,
a betűk csak az úszke.

Soraink — csupa csörte, kakasviadal,
de se kéje, se tétje.
Csak ahogy denevér fura szárnya kavar
szeleket bagoly-éjbe.

Kalapács is alig törí szét a diót,
de belül hol a magja?
Megesik, hogy a májusi büszke hahót
csak a tél hava hallja.

A vizekre zizegve hajolgat a nád.
A halak grimaszolnak...
Körözöl, kicsi pók, buborékba bezárt,
szabadulsz-e maholnap?

Az olajsínű égbe a nap lebukott.
Csak a nyír susog egyre...
De te félsz, ugye? Nem, s a szívem se dobog,
menedék ez az este.

Baka István fordítása

Kietlen, sötét külvárosi utca.
Mindössze két-három sápadt
fényű lámpa hunyorgott. Fé-
lénken, ahogy a fiú a mellette lépke-
dő lányra. Sokáig sétáltak szólanul,
s közben arra gondolt, hogy monda-
nia kellene valami nagyon szépét,
megfogni a kezét, átölelni...

— Leszállt az éj — bökte ki várat-
lanul. — Csöndesen, feketén, mint
biciklijéről a fáradt kéményseprő...
— Hogy micsoda? — torpant meg
a lány, hátra csapva szöke copfjait.
— Olyan furcsákat mondasz néha...

Én egészen mást szeretnék neked
mondani — magyarázkodott magá-
ban —, de úgy látszik, ahhoz gyáva
vagyok, azért találok ki ilyen örült-
ségetek.

— Jobb, ha nem kísérsz tovább,
mert Pepe bizonyára most is ott ólál-
kodik a házunk körül. Még megöl...

— Miért ölné meg? — nézett meg-
lepjetten a lányra, fázósan összehú-
zva keszeg vállán rövidke kabátját.

— Mert mindig féltékenykedik,
meséltem már. Egy részeges vadál-
lat, ráadásul kétszer akkora, mint te.
Belém van zúgva, de engem nem ér-
dekel, utálom, mert erőszakos, és
feszít büzlök a piától. Vagy te is szer-
etsz?

— Ühüm — bölintott fülig pirul-
va a fiú, s úgy érezte, egyszerűen
mázsás tehertől szabadult meg, hi-
szen bevallhatta, amit érez, anélkül,
hogy szegényesnek tűnő szavakkal,
kusza mondatokkal kellett volna
bajlódnia.

— Akkor jó. Akkor sokkal erő-
sebb leszel, ha bunyóra kerülne a
sor, mint amilyen valójában vagy.
Most nem irtál verset? Igaz, a múlt-
korit sem igen értettem, de azért
nagyon szép volt, mert nekem írtad
— bűgta a lány, s belekarolt a vé-
konyka fiúba, keskeny vállához dör-
gölve szöke fürtjeit. — Késed van?

— Az minék?

— Mindjárt odaérünk. Gondo-
lod, hogy pusztá kézzel is el tudsz
bánni vele? Akkor az a lényeg, hogy
gyors legyél. Pepe nagyon erős, de
lassú, és hétszentség, hogy most is
piás. Lábbal dolgozz, ökölled nem
bírod leteríteni. Az ágyékába rúgj,
az a leggyengébb pontja a rohadék-
nak, s ha kétrét görnyedt, akkor a
fejét...

A fiú megborzongva hallgatta, a
nadrágjába törölgetve izzadó tenye-
rét. Azután megpróbálta rendezni

gondolatait, elképzelni az esetleges
összecsapás mozdulatait, de valójá-
ban még remegő tagjainak sem tu-
dott parancsolni.

— Félsz? — súgta a lány, amikor
már egész közel jártak.

Nem válaszolt. Bevallani szegye-
lte volna, hazudni meg nem akart.

— Várj, ettől bátrabb leszel! —
Hirtelen megállt, magafelé fordítot-
ta a fiú sovány, csontos arcát, s meg-
csókolta vadul, szinte harciasan. —
Ott áll a kapu előtt. Látod? Ott, az
akácának támaszkodva. Csak arra
ügyelj, hogy te legyél a gyorsabb! Az
ágyékát célozd! Érted! Az ágyé-
kát...

Koloch Elek

A GYÁVA

— Ki ez a nyikhaj? — mozdult
meg egy jókora árnyék, amikor oda-
értek.

— A vőlegényem! — sziszegte
gyűlölködve a lány, mire Pepe egy
darabig értetlenül meredt hol rá, hol
a vékonyka fiúra. Azután lomhán
eléljük lépett.

— No, szivódj fel gyorsan, kisko-
mám, te meg fogd be a pofád, szerel-
mem, ne dumálj marhaságokat!

A fiú benuktan állt, szinte el sem
jutottak a tudatáig a hústorony re-
csögő szavai. Nyelvével félénken
megsimogatta ajkán az előbbi vad
csók nyomait, s a vérszesen feszülő
csendben — ki tudja miért? — azon
tűnődött, hogy talán nem is örültség
az éjt meg a kéményseprőt egy ha-
sonlalttal összeházasítani...

— Süket vagy, öcsi? — reccsent
rá újra Pepe. — Az anyád paraszt í-
stenit, hát nem érted! — Lapátnyi
mancsával lassan előrenyúlt, s két
ujja közé szorította a vékonyka fiú
orrát.

Könnybe borult a szeme, de né-
mán túrta. A félelem a fájdalomnál
is nagyobb, erősebb tud lenni, villant
át az agyán, mert hiába szeretett vol-
na ordítani, a torkára csomósodó fé-
lelem nem engedett utat a hangnak.

Azt mondta, az ágyékát célozzam

— pislogott nagyokat elkeseredet-
ten. — Ha a térdemet felrántanám,
pont ágyékot találnám, azután meg
fejbe rúghatnám...

De nem rúgott. Meglendítette vé-
kony karját, s pofon vágta az orrát
szorongató alakot. Gyöngye, erőtlen
ütés volt, mégis valahogy hatalmas-
nak tűnt a csattanás a csöndes éjsz-
kában. Még akkor is visszhangzott a
fülében, amikor lesújtott Pepe hata-
lmas ökke.

A kerítés mellett, a nyirkos fűben
tért magához. Derékig felgyűrt szö-
knya, meztelenül fehérülő combok,
odaadó és ritmusos vonaglás, halk
sikolyok és állatias hörgés. A lány
most is vadul csókolt, harciasan...

— Csak néhány pillantást vetett az
akácfa mellett ölelkező párra, s
visszahanyatlott, mintha újabb ökl-
csapás érte volna. Pepe recsegő
hangjára eszmélt fel ismét:

— Rugdoss életet ebbe a kis nyik-
hajba, osztán hajtsd haza a francba,
mert ha én rúgok bele... No, majd
holnap beszélünk a hülyeségeidről is,
amiért efféle kis bunkókra vetemedel
újabbán...

— Hé! Mi van veled? — hajolt a
fiú fölé a lány. — Hé! Kelj már fel!

Nehezen tudott talpra állni, s köz-
ben kétszer is lerázta magáról a szö-
ke szépség segítő kezét.

— Megérdemelted! — sziszegte a
lány, olyan gyűlölettel, mint amikor
azt mondta: „A vőlegényem!” —
Gyáva alak vagy. Érted? Gyáva!
Köszönd meg nekem, hogy nem vert
agyon!

Tényleg gyáva vagyok, gondol-
ta a fiú, vérző orrát, sáros
nadrágját törölgetve. Az is-
ten talán azért is teremtette az éjsz-
kát, hogy a sötétség mögé rejthesse
könnyeit a gyenge, szegényét a gyá-
va, őszinteségét, aki szeret... Elrej-
teni és elfelejteni. Lehet, hogy csak
ennyi az egész?

— Nem — nyögte —, nem lesz ez
mindig így...

— Micsoda? — kérdezte a lány.

— Hát ez... Mert ha majd az öreg
vekker mutatója beleakad a sötét-
ségbe és felhasítja, lecsordul ide is
némi fény... — motyogta, s bizony-
talan léptekkel elindult a kietlen,
külvárosi utcán. Mindössze két-há-
rom sápadt fényű lámpa hunyorgott
az éjszakában. Értetlenül, ahogy a
távolodó fiú után a lány.